

מבט על, גיליון 758, 25 באוקטובר 2015

שנה אחת לארגון המדינה האסלאמית בחצי האי סיני במצרים

זק גולד

רוח הקרב בחצי-האי סיני השתנתה במהלך 2015, בעקבות ההחלטה של הארגון הג'יהאדיסטי המרכזי שפועל באזור להישבע אמונים לארגון 'המדינה האסלאמית' (דאע"ש). התפתחות זו מעמידה אתגרים בפני מצרים ובפני ישראל, שהיא מטרה פחות מיידית, אולם במקביל, היא מייצרת פתח להחלשת התבצרותו של הארגון בסיני.

ממיליטנטיות מקומית למחוז המדינה האסלאמית

ב 24 באוקטובר 2014, פתחו חמושים בחצי-האי סיני במבצע בכמה חזיתות נגד עמדות של הצבא המצרי. ארגון אנסר בית אל-מקדס ("נאמני ירושלים") – איחוד ג'יהאדיסטי ממיליטנטי, שקם בסיני בעקבות מהומות 2011 – פוצץ מכונית תופת שהשמידה מוצב מצרי. מיד לאחר מכן פשטו אנשיו על המוצב. מעל שלושים חיילים מצרים נהרגו.

שבועיים מאוחר יותר, ב 10 בנובמבר, הכריז ארגון אנסר בית אל-מקדס על הצטרפותו לארגון המדינה האסלאמית של עיראק וסוריה (דאע"ש). אנסר בית אל-מקדס שינה את שמו לוילאייאת סיני: "מחוז סיני" של המדינה האסלאמית. עוד קודם למיתוגו מחדש, כבר היה בית אל-מקדס ארגון טרור מיומן, שחבריו נהנו מסיוע ואימונים של אנשים הקשורים באל-קאעדה, בדאע"ש ובארגוני טרור נוספים אנטי-מדינתיים בסוריה, וכן בחמושים בעזה – לרבות חמאס. אין ספק שהיכולת של בית אל-מקדס להגיע לכותרות במדינה הערבית המאוכלסת ביותר הפכה אותו לנכס מרכזי עבור דאע"ש.

במהלך השנה החולפת, פעולות וילאייאת סיני הפכו נרחבות, תכופות ומורכבות יותר. עם זאת, לאור התפתחות הארגון מאז 2011, אפשר שהעלייה בכוחו הייתה מתרחשת גם ללא הצטרפותו לדאע"ש. המתקפה הגדולה ביותר עד כה בשורת המבצעים של וילאייאת סיני/אנסר בית אל-מקדס הייתה הפשיטה שהתבצעה ב 1 ביולי 2015 על שייד זויד, העיר השלישית בגודלה בצפון סיני. מתקפה זו, שהייתה ניסיון ברור של מאות חמושים להשתלט על העיר, חיקתה בברור את האופן שבו דאע"ש מסתער וכובש שטחים בצפון מערב עיראק.

מה בין אנסר בית אל-מקדס לוילאייאת סיני

הפעולה בשייד זויד לא הייתה אופיינית, אולם היא מייצגת את שלוש הדרכים שבהן השתנתה המיליטנטיות בסיני. ראשית, וילאייאת סיני מטיל כיום איום חמור הרבה יותר על האוכלוסייה המקומית. הארגון הרג עשרות אנשים בתואנה שהם מרגלים ואיים בגלוי על מנהיגי השבטים המתנגדים לו. המתקפות המתעצמות של וילאייאת סיני מסכנות אזרחים באופן ישיר, ובמקביל הארגון מונע הברחת סיגריות ומריחואנה בשל היותם "חטאי אסלאם". לבסוף, וילאייאת סיני תקף ופגע בחיילי כוח המשקיפים הרב-לאומי, שעשוי לשמש מטרה מרכזית לבעלי שאיפות ג'יהאדיסטיות, אך מנגד, הוא גם המעסיק הגדול ביותר של הבדואים בסיני. השינוי בהתנהגות כלפי האוכלוסייה המקומית נובע ברובו מהשינוי המרכזי השני שעבר אנסר בית אל-מקדס. על פי הממשלה המצרית ישנה זרימה של לוחמים זרים אל תוך סיני, ביניהם מצרים ששבו מהלחימה בסוריה. אחד הדיפלומטים התייחס לכך כאל "שובר שוויון" ביחסי בית אל-מקדס עם השבטים המתגוררים בסיני. אם הדברים נכונים, אזי עליית מספרם של הלוחמים הזרים בשורות הארגון יוצרת הזדמנות, שממשלת מצרים יכולה לנצל לטובתה. אמנם, הארגון נהנה תמיד מתמיכה של גורמים מחוץ לגבולות מצרים, אולם הקפיד לשמור על סדר יום מקומי. מה שנתפס כאינטרסים חיצוניים, הן של זרים והן של מצרים, עשוי לגרום לכך שבנסיבות מסוימות, האוכלוסייה המקומית תשנה את עמדתה ותסייע לממשלה המצרית במאבקה. השינוי השלישי שראוי לציון, הוא, כי מאז הצטרפותו של אנסר בית אל-מקדס לדאע"ש, הוא שבגלולו כוילאייאת סיני מחזיק בפועל בשטח סיני. אמנם, מדובר באזור קטן יחסית, ומוזה זמן רב שצפון מזרח סיני אינו מתנהל תחת ריבונות מלאה של ממשלת מצרים. עדיין, לפי אחד המקורות המערביים, הארגון מחזק את

אחיזתו באזור הגבול למרות מתקפות חוזרות ונשנות של צבא מצרים. בדומה לגלגולו הקודם של הארגון, התעמולה של וילאייאת סיני מעידה על כוונת הארגון למשול.

הזדמנויות לתגובה מצרית מוצלחת

עד עתה, נכשלו המצרים בהתמודדות אל מול התפתחויות אלה בסיני. מאז אוקטובר 2014 הטילו רשויות הביטחון המצריות מגבלות על תושבי סיני ולמרות זאת, האוכלוסייה המקומית פחות בטוחה כיום מאשר לפני שנה. למרות היקף חסר תקדים של חיילים מצריים ונשק בסיני – והדיווחים על הריגתם של כאלף "טרוריסטים" במהלך השנה האחרונה – לא הצליחו המבצעים הצבאיים האלה להכריע את המעוזים של וילאייאת סיני. מסתבר שאנשי הארגון ספגו את האבדות והצליחו להשתקם ולהגביר את קצב המתקפות שהם מוציאים לפועל. לבסוף, למרות החסימות בנתיבי המעבר לסיני (מרצועת עזה, ממצרים ומהים), נשק מתקדם ולוחמים זרים עדיין מסוגלים להגיע לחצי-האי.

אולם, נסיגות אלה הן הפיכות. השינויים בטבעו ומבנהו של ארגון וילאייאת סיני/אנסר בית אל-מקדס מייצרים חלון הזדמנויות למצרים. לראשונה, האוכלוסייה המקומית זקוקה למדינה כדי שזו תגן עליה מפני האלימות המקומית. כדי לנצל הזדמנות זו, מצרים חייבת לעשות יותר ממה שעשתה במערכה הצבאית שניהלה עד לאחרונה. פעולות צבאיות יעילות ותדירות הן כמובן נחוצות, אך מצרים חייבת לפעול גם נגד הנרטיב של דאע"ש, באופן המשלב אמירות עם מעשים. על הנרטיב הנגדי להדגיש כיצד וילאייאת סיני פועל נגד האינטרסים של האוכלוסייה המקומית. כדי להוכיח שהמדינה היא החלופה הטובה יותר עבורם, על מצרים לנהוג באזרחי האזור בכבוד, לספק להם שירותים ולתקן את יחסיהם כלפיהם לאחר שנים הארוכות של קיפוח פוליטי והיעדר פיתוח באזור. חשוב מכל – על כוחות הביטחון המצריים לספק ביטחון לתושבי סיני.

לאחרונה נדמה כי יש סימנים להתפתחויות חיוביות מכיוון קהיר. אחת הפעולות הראשונות שעשתה ממשלת מצרים החדשה, לאחר שהושבעה בספטמבר האחרון, היה פרסום הצהרה על "תכנית מקיפה למלחמה בטרור בסיני", הקוראת לסיוע הומניטרי וטיפול רפואי לאוכלוסיית סיני ולתכנית פיזיויים "מפורטת" עבור תושבים שנפגעו או נאלצו לעזוב עקב פעילות ביטחונית שלה. כן קראה הממשלה לכוחות הביטחון להגן על אזרחים באמצעות היצמדות למודיעיין מדויק ולהימנע מפעולות, שעלולות לסכן את ביטחונם. בנוסף דרשה הממשלה להימנע מירי על "איום פוטנציאלי", לפני שזוהה באופן ודאי.

גם הצבא המצרי עצמו מאותת על שינוי בפעולותיו. "שלב 2" במבצע האחרון שלו, "צדק הקדושים", קורא להרחיב את השליטה המצרית הכוללת על ערי צפון סיני. השגת יעד זה תחייב את כוחות הצבא והמשטרה של מצרים לא רק לחסל חמושים בהתקפות מתמשכות מהאוויר, אלא גם להשתלט על אזורים על הקרקע באמצעות חיילים שיבואו במגע עם האוכלוסייה המקומית. השאלה אם הממשלה המצרית והצבא יישמו הצהרות מפורשות אלה, היא שתכריע בין הצלחה לכישלון.

ההשלכות על ישראל

ישראל העניקה למצרים מרחב תמרון גדול במאמציה של זו להילחם באיום שמציב הטרור בסיני בפני שתי המדינות. פריסת כוחות צבא מצריים לאורך תעלת סואץ חורגת מהמוסכם על פי הסכם השלום, אך נעשתה בתיאום מלא בין הצדדים. ישראל אף מקיימת תצפיות על גבולה המערבי ומעבירה למצרים מידע מודיעיני. בה בעת, השאלה האם מצרים יכולה לחסל או אפילו לבלום את וילאייאת סיני נותרה פתוחה.

צה"ל מצדו מתכוון לאפשרות שהארגון יתקוף מעבר לגבול, כשהוא מכוון לאזרחים ישראלים בערים או לעמדות צבאיות, בדומה לתקיפות שלו את עמדות הביטחון המצריות. הצפי לשיפור בפעולות הצבא המצרי ובשליטה הריבונית בצפון סיני נושא תועלת מרובה גם לישראל. אולם, ישראל ומצרים ימשיכו לעמוד מול סכנות ביטחוניות בעתיד הנראה לעין, אם המדיניות המצרית, שמתעתדת להביא ליציבות מידית, תחריף את המתח באזור.